

свідчить про можливість використання оцінки стану зорового сприйняття для визначення наявності порушень перцептивно-когнітивного розвитку у дітей.

Таким чином представлена доказова база свідчить про доцільність використання запропонованого способу для здійснення діагностики наявності порушень перцептивно-когнітивного розвитку у дітей.

Висновки.

1. Дослідження стану зорового сприйняття є найбільш актуальним для здійснення діагностики рівня перцептивно-когнітивного розвитку у дітей, оскільки пізнавальна діяльність дитини залежить від функціонального стану зорової сенсорної системи, зокрема від спроможності достеменного розпізнання ознак предметів та явищ навколишнього світу. Дослідження стану зорового гнозису як вищого коркового синтезу, що формується в результаті індивідуального сенсорного і життєвого досвіду є вельми доцільним для визначення наявності порушень перцептивно-когнітивних функцій у дітей.

2. Розроблено спосіб діагностики ступеню порушень когнітивних функцій у дітей на підставі об'єктивних параметрів сенсомоторних реакцій, за яким за допомогою комп'ютерного обладнання проводять психофізіологічну діагностику, визначають латентні

періоди зорових сенсомоторних реакцій і, на підставі їх підвищення відносно норми роблять висновок про наявність порушень когнітивних функцій:

- Ступінь порушень є незначним, якщо показники латентних періодів зорових сенсомоторних реакцій збільшені у 1,5 рази відносно норми;

- Значний ступінь порушень когнітивних функцій визначається, якщо показники латентних періодів зорових сенсомоторних реакцій збільшені у 2 рази.

3. Розроблено спосіб діагностики наявності порушень перцептивно-когнітивного розвитку дітей на підставі оцінки стану зорового сприйняття, за яким здійснюють реєстрацію швидкості опізнання дитиною зображень за умови інформаційного шуму, і, якщо середній рівень інформативності буде перевищувати нормативне значення 3%, то це буде свідчити про наявність порушень перцептивно-когнітивного розвитку у дітей.

Розроблені способи оцінки зорового сприйняття за показниками латентних періодів зорових сенсомоторних реакцій і за об'єктивними параметрами стану зорового гнозису за допомогою використання скринінгових апаратно-програмних технологій мають реальні перспективи для впровадження в практичну психологію та дефектологію для діагностики рівня перцептивно-когнітивного розвитку дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дегтяренко Т. В., Ковиліна В. Г. Психофізіологія раннього онтогенезу: [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / Дегтяренко Т. В., Ковиліна В. Г. – К.: УАІД "Рада", 2011. – 328с.

2. Методы нейропсихологической диагностики. Практическое руководство: [монография] / Л.И. Васерман, С.А. Дорофеева, Я.А. Меерсон. – СПб.:

Стройлеспечатль, 1997. – 304 с.

3. Мантрова И.Н. Методическое руководство по психофизиологической и психологической диагностике / И.Н. Мантрова. – Россия, Иваново, 1992. – 248 с.

4. Никадров. В.В. Психомоторика: [Учебное пособие] / В.В. Никадров. – СПб.: Речь, 2004. – 104 с.

Подано до редакції 01.10.12

УДК: 370.113 + 378.013 + 613.7

П. Б. Джури́нський (Україна, м. Одеса)

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА КОГНІТИВНИМ КОМПОНЕНТОМ

У статті представлені результати формування підготовленості до здоров'язбережувальної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивним компонентом по закінченні формувального експерименту. Результати формувального експерименту свідчать про ефективність використання змісту, методів, форм і видів роботи, які використовувалися у підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: підготовленість, здоров'язбережувальна діяльність, когнітивний компонент, гносеологічно-оздоровчий критерій, рівні підготовленості, формувальний експеримент, фізична культура.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення набуває особливої уваги й потребує вирішення проблема якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури як фахівців, спроможних здійснювати здоров'язбережувальну роботу із урахуванням здоров'язберігаючих технологій. Посилення оздоровчої функції фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах, забезпечення індивідуального та ди-

ференційованого підходу до різних груп дітей – все це має мету створення для дитини здоров'язберігаючого навчального середовища, що потребує модернізації процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах та спрямування його на формування творчої особистості, здатної виконувати роль керівника і координатора здоров'язберігаючої освіти.

Водночас у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності з учнями загальноосвітніх навчальних закладів існує низка суперечностей: між вимогами суспільства до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберігаючої діяльності й недостатнім осмисленням і узагальненням цього процесу в педагогічній науці; між масовістю підготовки майбутніх учителів фізичної культури та індивідуально-творчим характером їх професійної діяльності; між орієнтацією на нові моделі навчально-виховного процесу у вищій школі та традиційним змістом, формами і методами підготовки майбутніх учителів [3].

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності ще не достатньо досліджена в педагогічній теорії, а тому не знайшла належного відображення у практичній діяльності навчальних закладів, не достатньо досліджені сутність, структура та зміст професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності, не відображене програмно-методичне забезпечення ВНЗ у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності, не визначені педагогічні умови з формування підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності [10].

Недостатня сформованість нормативно-правових, фізкультурно-оздоровлювальних та валеологічних знань, у майбутніх учителів фізичної культури зі здоров'язбережувальної діяльності, незначне використання інтерактивних, сучасних технологій, сприяло визначенню мети нашого дослідження.

Мета дослідження: вивчити стан сформованості знань до здоров'язбережувальної діяльності за когнітивним компонентом у майбутніх учителів фізичної культури на формувальному етапі досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Орієнтація на здоровий спосіб життя, систематичні заняття фізичною культурою і спортом, формуються значною мірою в дитячому та підлітковому віці. Можливість вибору спортивної спеціалізації на основі особистої зацікавленості школярів, конкуренція, змагання на заняттях можуть бути тими чинниками, які підвищують інтерес до фізичної культури, а також сприяють формуванню цілеспрямованості до занять фізичною культурою і спортом [2].

Аналіз педагогічної літератури виявив значні розбіжності в підході до критеріальних характеристик професійно-педагогічної готовності. Автори визначають такі критерії оцінки ступеня розвитку підготовленості до педагогічної діяльності: мотиваційно-ціннісне ставлення до роботи з дітьми; інтелектуальну та комунікативну включеність у навчально-професійну діяльність; прояви до неї рефлексивності, гнучкості та широти мобілізаційних, орієнтаційних, розвивальних, соціально-перцептивних та операціональних умінь [3]; креативність як здібність та готов-

ність до продуктивної творчості у процесі вирішення різномісних реабілітаційно-педагогічних завдань, уміння розробляти та складати здоров'язбережувальні програми для загальноосвітніх шкіл [7]; мотиваційна стабільність ставлення до обраного фаху, тривалість входження у службову діяльність, надійність роботи в напружених умовах; характер і стійкість емоційного ставлення до діяльності; швидкість і точність адаптації поведінки у змінюваних умовах діяльності; доцільність педагогічних дій; достатній рівень сформованості педагогічних здібностей [6]; ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, технологічна активність, творча активність, педагогічне мислення, професійно-педагогічне самовдосконалення [1].

У наших дослідженнях ми зупинилися на вивченні стану професійної підготовленості майбутніх учителів фізичної культури за когнітивним компонентом, адже у підготовці учителя фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності, когнітивний компонент спрямований на набуття знань з фахових професійно-прикладних та медико-валеологічних дисциплін, із засобів фізичного виховання у профілактиці захворювань, з методики розвитку фізичних якостей школярів, із особистісно орієнтованих технологій фізичного розвитку і здоров'язбережувальної діяльності, із форм і методів організації фізкультурно-оздоровлювальної діяльності учнів.

На думку С. Омельченко, когнітивний компонент включає: наявність у студентів стабільних знань, умінь і навичок відносно формування здорового способу життя людини; знань, умінь і навичок у галузі фізичного виховання, валеології, гігієни, спортивної підготовки, національних традицій в означеній сфері; знань у галузі формування здоров'я та безпеки життєдіяльності; наявність додаткової інформації у сфері міжнародного досвіду оздоровлення людини та формування культури здоров'я; профілактики шкідливих звичок [7].

Важливим у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури, зауважує Л. Сущенко, є набуття знань про складові здоров'я, шляхи збереження і зміцнення його; поняття про професійні захворювання, їх профілактику, надання першої допомоги при невідкладних станах, а також про шкідливий вплив на організм "інтелектуальних отрут" і засоби їх запобігання; переконаність студента в залежності здоров'я від навколишнього середовища; здобування знань у галузі збереження та зміцнення здоров'я [9].

Виклад основного матеріалу: Завданням вищого навчального педагогічного закладу постає оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури певним обсягом знань про свій організм, формування ціннісного ставлення до здоров'я, переконань і потреби в здоровому способі життя, фундаментальних даних про вплив оптимальної рухової активності на стан здоров'я, оскільки гіподинамія призводить до зниження імунних властивостей крові, порушень функціонального стану серця, зменшенню аферентної стимуляції клітин головного мозку, зниженню розумової

та фізичної працездатності, розвитку де тренуваності систем організму і механізмів їх регуляції. Шкідливими є також значні фізичні навантаження, що призводять до перенапруження усіх систем організму, зниженню їх функціонального стану, опору інфекціям тощо. З огляду на це, в підготовці майбутніх учителів фізичної культури гностичний критерій є одним із основних завдань здоров'язбережувальної освіти в підготовці майбутніх учителів фізичної культури [9].

Функція когнітивного компоненту, полягає у здійсненні орієнтації майбутнього вчителя фізичної культури на сферу своєї професійної діяльності, спрямованої на формування здоров'язбережувального освітнього простору. З огляду на зазначене, гносеологічно-оздоровчий критерій передбачає насамперед оцінку наявних знань студентів у галузі здоров'я, нормативно-правової бази здоров'язбережувальної діяльності, умінь прогнозувати різноманітну (навчально-виховну, фізкультурно-оздоровчу, спортивно-масову, здоров'язбережувальну та ін.) діяльність у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи; знань щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я учнів.

Для оцінки рівнів сформованості підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за когнітивним компонентом обрано гносеологічно-оздоровчий.

В аспекті дослідження зазначимо, що гносеологічно-оздоровчий критерій передбачає наявність у майбутніх учителів фізичної культури не лише знань про свої індивідуальні особливості, а й знань про можливості здійснювати міжпредметні зв'язки з урахуванням валеологізації навчальних предметів, умінь пропагувати здоровий спосіб життя.

Досліджуваними показниками гносеологічно-

оздоровчого критерію ми визначили: наявність нормативно-правових знань щодо формування здорового способу життя; наявність валеологічних знань; обізнаність в поняттях педагогічної діяльності, фізичного виховання та управління процесом фізичного виховання.

У нашому педагогічному експерименті взяли участь студенти спеціальності "Фізичне виховання" (361 особа). Студентів, які взяли участь в експерименті, було довільно розподілено на контрольну (КГ – 167 осіб) та експериментальну (ЕГ – 163 особи) групи. Оскільки показники в групах були майже однаковими, ми вважали за необхідне об'єднати їх результати.

З метою визначення рівнів сформованості підготовленості до здоров'язбережувальної професійної діяльності представників контрольної та експериментальної груп на початку та в кінці формування експерименту ми проводили опитування, анкетування, письмове тестування та тестування студентів. Студентам пропонувались окремі анкети, що характеризували когнітивний компонент підготовки до здоров'язбережувальної діяльності за гносеологічно-оздоровчим критерієм.

Проведення дослідження передбачало визначення особливостей і специфіки процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності у загальноосвітній школі, вивчити якісні та кількісні характеристики підготовленості до здійснення відповідної діяльності у процесі їхнього професійного навчання.

Дослідження підготовленості до здоров'язбережувальної діяльності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивним компонентом визначалися нами за допомогою виокремлених показників. Результати, одержані за показником "Нормативно-правова база щодо формування здорового способу життя", подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Оцінка рівня нормативно-правових знань щодо формування здорового способу життя за результатами формування етапу експерименту

Ступінь	Експериментальна група		Контрольна група	
	к-сть	%	к-сть	%
Елементарний	7	4	29	17
Базовий	29	18	89	54
Нормативний	78	48	35	21
Високий	49	30	13	8

Так, в експериментальній групі високого ступеня прояву цього показника досягли 30% студентів (на констатувальному етапі – 1%), нормативний ступінь виявили 48% майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 20%), базовий ступінь – 18% (на констатувальному етапі – 51%), на елементарному залишилося 4% студентів ЕГ (на констатувальному етапі – 28%).

Змінилися результати і в контрольній групі: високого ступеня досягли 8% студентів (на констатувальному етапі – 2%), нормативний ступінь зафіксовано у 21% майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 20%), на базовому ступені – у 54% (на констатувальному етапі – 49%), на елементарному залишилося 17% респондентів (на констатувальному етапі – 29%).

Уважаємо, що зміни результатів оцінки валеологічних знань майбутніх учителів фізичної культури зумовлені тим, що їм викладалися такі дисципліни, як "Організація та методика оздоровчої фізичної культури", "Основи медичних знань і охорони здоров'я", "Безпека життєдіяльності", "Сучасні технології рухової активності, фітнесу та здоров'я", "Фізична реабілітація", "Теорія і методика оздоровчої фізичної культури", "Інноваційні технології зі здоров'язбережувальної професійної діяльності", на яких, звісно, формуються відповідні валеологічні знання. Більш високі позитивні результати в експериментальній групі можна пояснити тим, що з цими студентами додатково проводилася цілеспрямована робота як на спецкурсах, так і завдяки

взаємодії навчальних дисциплін, що передбачала системне і цілісне набуття валеологічних знань.

Результати оцінки сформованості знань майбутніх учителів з організації здоров'язбереження, що здійснювалася експертами – викладачами вищого навчального закладу, подано в таблиці 2.

В експериментальній групі після проведення експе-

риментальної роботи високого ступеня прояву зазначеного показника досягли 33 % студентів (на констатувальному етапі – 9 %), нормативний ступінь виявлено у 42 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 18 %), базовий – у 19 % (на констатувальному етапі – 41 %), на елементарному залишилося 7 % респондентів ЕГ (на констатувальному етапі – 32 %).

Таблиця 2

Оцінка сформованості знань майбутніх учителів фізичної культури з ключових понять здоров'я, здорового способу життя та здоров'язбережувальної діяльності за результатами формульованого експерименту

Ступінь	Експериментальна група		Контрольна група	
	к-сть	%	к-сть	%
Елементарний	11	7	35	21
Базовий	31	19	65	39
Нормативний	68	42	40	25
Високий	53	33	26	15

У контрольній групі високого ступеня досягли 15 % студентів (на констатувальному етапі – 8 %), нормативний ступінь зафіксовано у 25 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 25 %), базовий – у 39 % (на констатувальному етапі – 38 %), на елементарному залишилося 21 % респондентів (на констатувальному етапі – 29 %).

Як бачимо, на прикінцевому етапі і в експериментальній, і в контрольній групах було виявлено позитивні зміни щодо сформованості підготовленості майбутніх учителів до здоров'язбережувальної професійної діяльності за цим показником. Здебільшого це пов'язано з вивченням навчальних дисциплін, пов'язаних із методикою підготовки уроків, опанування методами організації навчальної і виховної роботи, що передбачено робочими навчальними плана-

ми спеціальності "Фізичне виховання". Проте, в експериментальних групах також здійснювалася робота з опанування здоров'язбережувальних технологій, акцентувалася увага на оволодінні вміннями здійснювати саме здоров'язбережувальну діяльність, що, на нашу думку, й сприяло одержанню більш високих результатів за цим показником.

Результати обізнаності майбутніх учителів фізичної культури з ключовими поняттями фізичного виховання та педагогічної діяльності також зазнали змін після проведення формульованого експерименту (табл. 3).

Як свідчать дані таблиці 3, після проведення формульованого експерименту студенти по-різному оцінили свою підготовленість до здійснення здоров'язбережувальної діяльності.

Таблиця 3

Стан обізнаності майбутніх учителів фізичної культури з ключовими поняттями педагогічної діяльності, фізичного виховання та управління процесом фізичного виховання

Ступінь	Експериментальна група		Контрольна група	
	к-сть	%	к-сть	%
Елементарний	12	7	23	14
Базовий	36	23	101	61
Нормативний	74	45	24	14
Високий	41	25	18	11

Так, в експериментальній групі високого ступеня сформованості цього показника досягли 25 % студентів (на констатувальному етапі – 8 %), нормативний ступінь виявлено у 45 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 13 %), базовий – у 23 % (на констатувальному етапі – 61 %), на елементарному залишилося 7 % респондентів ЕГ (на констатувальному етапі – 18 %).

Змінилися результати і в контрольній групі: високого ступеня досягли лише 11 % студентів (на констатувальному етапі – 7 %), нормативний ступінь зафіксовано у 45 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 11 %), базовий ступінь – у 61 % (на констатувальному етапі – 63 %), на елементарному залишилося 14 % респондентів (на констатувальному етапі – 19 %).

Як бачимо, певні зміни відбулись і в експериментальній, і в контрольній групах. Зазначене свідчить

про те, що під час навчання й особливо проходження педагогічної практики студенти обох груп здобули необхідні знання щодо організації діяльності з учнями загальноосвітніх шкіл. Проте майбутні вчителі фізичної культури, які входили у експериментальну групу оцінили свою готовність до здійснення здоров'язбережувальної діяльності більш високо, ніж у контрольній групі. Вважаємо, що це пов'язано насамперед з тим, що під час вивчення спецкурсів і викладання фахових дисциплін викладачами більша увага надавалася усвідомленню студентами необхідності врахування здоров'язбереження під час як навчальної, так і позанавчальної діяльності.

Сформованість підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за когнітивним компонентом після фор-

мувального етапу експерименту визначався за середнім арифметичним одержаних результатів (табл. 4).

Як свідчать дані таблиці 4, по закінченні формульованого етапу експерименту рівень сформованості підготовленості до здоров'язбережувальної професійної діяльності за гносеологічно-оздоровчим критерієм у студентів експериментальної групи став вищим.

Так, високого рівня сформованості зазначеного критерію досягли 29 % студентів (на констатувальному етапі – 6 %), на нормативному рівні виявлено 45 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 17 %), на базовому рівні – 20 % (на констатувальному етапі – 51 %), на елементарному залишилося - 6% респондентів ЕГ (на констатувальному етапі – 26 %).

Таблиця 4

Рівні сформованості підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за когнітивним компонентом констатувальному та формульованому етапах експерименту

Ступінь	Експериментальна група				Контрольна група			
	Констатувальний етап		Формульовальний етап		Констатувальний етап		Формульовальний етап	
	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
Елементарний	42	26	10	6	43	26	29	17
Базовий	83	51	32	20	83	50	85	51
Нормативний	28	17	73	45	31	19	33	21
Високий	10	6	48	29	9	5	19	11

Змінилися результати рівнів сформованості підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за й у контрольній групі: високого рівня досягли 11 % студентів (на констатувальному етапі – 5 %), нормативний рівень зафіксовано у 21 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 9 %), базовий рівень – 51 % (на констатувальному етапі – 50 %), на елементарному залишилося 17 % респондентів (на констатувальному етапі – 26 %).

Висновки: вивчено стан сформованості підготов-

леності до здоров'язбережувальної діяльності за когнітивним компонентом у майбутніх учителів фізичної культури на формульованому етапі досліджень. На прикінцевому етапі ми фіксували значні зрушення в обох досліджуваних групах. Натомість в експериментальній групі, завдяки озброєнню студентів в процесі підготовки інтерактивними методами навчання, цілеспрямованій роботі з підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності, результати виявилися більш високими.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Богуш А.М.* Наступність дошкільної і початкової ланок освіти / А. М. Богуш // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Серія: Педагогіка. – 2006. – № 2. – С. 58-61.

2. *Гримблат С. О.* Здоров'язберегаючі технології в підготовці спеціалістів: [учебно-методическе пособие] / С. О. Гримблат, В. П. Зайцев, С. И. Крамской. – Харьков: Коллегиум, 2005. – 184 с.

3. *Долинський Б.Т.* Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмій у молодших школярів у навчально-виховній діяльності: [монографія] / Долинський Борис Тимофійович. Одеса: Видавець М.П. Черкасов, 2010.- 269 с.

4. *Железняк Ю.Д., Вайнбаум Я.С., Белов В.И.* Підготовка учителя фізической культури к работе по валеологии / Ю.Д. Железняк в соавт. // III Нац. конгресс профилактической медицины и валеологии: Тез. докл. 28 мая – 31 мая, 1996 г. – СПб., 1996. – С. 65.

5. *Кубицький С.О.* Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кубицький Сергій Олександрович – К., 2002. – 208 с.

6. *Линенко А.Ф.* Готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності / А.Ф. Линенко // Педагогіка і психологія. – 1995. – №1. – С. 125-132.

7. *Омельченко С.О.* Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків: [монографія] / С.О. Омельченко. – Луганськ: "Альма-матер, 2007. – 352 с.

8. *Степанова Г.А.* Професійно-педагогіческа подготовка будущих специалистов по физической культуре к оздоровлению школьников / Г.А. Степанова, Г.А. Булатова, Р.М. Гимазов // Теория и практика физической культуры. – 2004. – №8. – С. 60-62.

9. *Сущенко Л.П.* Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): [монографія] / Сущенко Людмила Петрівна. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2003. – 442 с.

10. *Тимошенко О.В., Сущенко Л.П.* Оптимізація професійної підготовки вчителів фізичної культури // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи / За ред. М.Лук'яненка, Ю.Шкрєбгія, Е.Боляха, А.Матвєєва. – Дрогобич: КОЛЮ, 2005. – С. 103-112.

Подано до редакції 05.10.12